

Masařík, Zdeněk

[Jung, Walter. *Kleine Grammatik der deutschen Sprache*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1954, vol. 3, iss. A2, pp. 116-117

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101165>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

knihy postrádáme některá argotická rčení a argotická slova, která vešla do lexikálního skladu obecné polštiny.

V poslední části podává U. bibliografický přehled o literatuře pojednávající o zlodějské mluvě nejen u Poláků, ale též u ostatních slovanských a neslovanských národů.

Závěrem lze říci, že Ulaszynova monografie o zlodějském jazyce je cenným přínosem pro poznání polské zlodějské mluvy. Přes některé mezery v materiálu a obecně jazykovědné nedostatky přispívá k osvětlení tajné mluvy zlodějů, jedné ze skupin společenské spodiny.

Z Ulaszynovy knihy možno si učinit závěr, že zlodějská mluva není něco odevždy daného, nýbrž že je to jev historický, který se rozvinul zvláště v kapitalistické společnosti. Podotýkáme tu, že zanikne ve společnosti socialistické, poněvadž s odstraněním třídních protikladů zaniknou i podmínky, které vedly k vytvoření izolované společenské vrstvy — zlodějů.

Jinak tomu však bude s vlastními stavovskými nářečnými slangy. Se vznikem nových výrobních forem bude vznikat nepochybně nová odborná terminologie a s ní i nová sociální nářečí, která se však budou podstatně lišit od „žargonů“ kapitalistické společnosti.¹

Josef Skulina

Walter Jung: Kleine Grammatik der deutschen Sprache. Lipsko (Bibliografický institut) 1953, stran 284.

V druhé polovině minulého roku dostala se nám do rukou tato práce, kterou zpracoval člen Dudenovy redakce W. Jung za spolupráce jenského linguisty profesora Henrika Beckera a kolektivu pracovníků na lipské Arbeiter- und Bauern-Fakultät. Gramatika se liší od známé gramatiky „Der große Duden“ (Grammatik der deutschen Sprache), jejímž autorem je Otto Basler, jak pokud jde o celkové pojetí gramatické stavby jazyka, tak i pokud jde o náplň tradiční gramatické terminologie. Důvody, proč došlo k novému vydání této gramatiky, a zejména zásady, jimiž se autor při jejím zpracování řídil, jsou stručně shrnuty v předmluvě. Pokud se týká terminologie, užívá se většinou terminologie latinské v jejím běžném významu, ale autor uvádí také v rejstříku terminologii německou; ale tu kritizuje, zpřesňuje a doplňuje. Vychází přitom ze syntaxe, z rozboru větných vztahů, k jejich vyjádření, tvarům, a tvarosloví. S tohoto hlediska se mu zdají mnohé dosavadní termíny málo přesné a nevystihující skutečnou podstatu gramatických jevů. Tak na příklad vedle dosud běžně užívaného termínu Formenlehre (morfologie) užívá autor termínu *Beziehungsllehre* (nauka o vztazích) nebo *Die Lehre von Beziehungsmitteln* (nauka o vztahových prostředcích). Tento termín má vyjadřovat to, že nejenom tvary (Formen) jsou prostředky pro vyjádření větných vztahů, nýbrž vedle nich jsou také slovní druhy, slovosled a přízvuk důležitými činiteli větovtvornými. Pro všechny tyto prostředky ovšem je název „Formen“ příliš úzký, proto doporučuje autor užívání termínu *Beziehungsmittel* a nauku o nich nazývá potom *Beziehungslehre*. Proti ustáleným německým termínům pro souvětí myšlenkové podřadné, ale gramaticky souřadné, jako jsou *fügewortloser Nebensatz*, *konjunktionsloser Nebensatz*, *unechter Nebensatz*, doporučuje autor termín „verkappter Nebensatz“. Odůvodňuje to tím, že dosavadní ustálená terminologie pro tyto vedlejší věty, jak byla uvedena výše, je nešťetelná, nejasná a nevystihuje přesně podstatu syntaktického vztahu. Dále se setkáváme s termíny v jiných gramatikách jen málo obvyklými jako na př.: *Sinnwort*, *Vorfeld*, *Nachfeld* a j.

V úvodu se mluví o úloze gramatiky: jejím úkolem je odkrývat vnitřní zákony jazyka, zjišťovat jeho správné užívání; „... die meist unbewußt befolgten Sprachregeln zum Bewußtsein zu bringen, in Fällen der Unsicherheit zu leiten.“ V kapitole o vztahu jazyka a myšlení se autor zamýšlí nad vzájemným poměrem logických a gramatických kategorií. Mnohé gramatické kategorie neodpovídají kategoriím logickým. Takovým příkladem je třeba používání neutrálního zájmena *es* v maskulinu i ve feminimu: *Es war einmal ein Fischer. Es ist eine freie Jugend*. Při tvoření komposit se setkáváme s tvary jako *Freundeskreis*, *Buchhandel*, přestože jde o něko-

¹ Srov. Stalinovo pojetí žargonů, jimiž rozumí Stalin ty z třídních dialektů, které slouží jen jedné společenské třídě, a to zpravidla příslušníkům horních vrstev. V sovětské odborné literatuře je výraz žargon synonymní s argotem a rozumí se jím mluva jakékoli společenské skupiny, odlišující se od společenského jazyka. V češtině znamená však žargon mluvu nižších společenských vrstev. O tom srov. už výše

lik přátel a mnoho knih. Naproti tomu máme tvary Bücherhallen, Bücherregal atd. Autor dochází k závěru, že gramatická správnost a logika se nemohou automaticky ztotožňovat, ale že zákony myšlení mají přece jen — především v syntaxi — „eine nicht zu verkennende Rolle“. Poslední kapitoly úvodu představují velmi stručný nárys jazykovědy. Začíná se u alexandrijských filologů 3. století, je zde zmínka o známých německých gramaticích 16.—18. století, přechází se pak k Jakobu Grimmovi a k jeho proslulé Deutsche Grammatik a končí se až údobím jazykovědy stalinové. Dále následují poznámky ke gramatické terminologii a žádá se, aby byla pokud možno německá.

Vlastní gramatika má dvě hlavní části, *Satzbau* (syntax) a *Beziehungslehre* (nauku o vztazích). Pojednává nejdříve o větě jako celku a potom teprve o morfolologii, nepostupuje tedy obvyklým způsobem od hláskosloví přes tvarosloví k syntaxi. Aby zdůvodnil své stanovisko, opírá se autor o tvrzení Wilhelma Humboldta: „Wenn wir gleich gewöhnt sind, von den Lauten zu den Wörtern und von diesen zur Rede überzugehen, so ist im Gange der Natur die Rede das Erste und das Bestimmende. In der Wirklichkeit wird die Rede nicht aus ihr vorangegangenen Wörtern zusammengesetzt, sondern die Wörter gehen umgekehrt aus dem Ganzen der Rede hervor“ (Über die Verschiedenheiten des menschlichen Sprachbaues, Berlin 1907, str. 142). Ve svém uspořádání gramatiky vychází tedy autor z věty jako celku. Nejdříve pojednává o větě jednoduché (§ 19—55), potom o jednotlivých větných členech (§ 56—153) a konečně o větě složené (§ 154—217). V části o jednotlivých členech větných je velmi přehledně zpracována kapitola o předmětu. Velký přínos gramatiky je v tom, že autor užívá při všech svých výkladech dokladů nejen z klasické a současné literatury německé, nýbrž i z živé řeči lidové, a to proto, že gramatika je určena hlavně pro praxi. O tomto praktickém zaměření gramatiky svědčí na příklad výklady o užívání spojek *als* a *wie* nebo výklad o správném užívání předložkových vazeb, v nichž se často chybuje. Závěr syntaxe zakončují kapitoly o větě složené. Druhá část gramatiky je označena názvem Beziehungslehre. V této druhé části je třeba si všimnout nového rozdělení novohornoněmeckých silných sloves do tří skupin. Opouští se tím dělení dosud užívané (6 tříd a slovesa reduplikovaná jakožto tř. 7). Toto nové rozdělení se zakládá na srovnávání a poměru ablautových hlásek v přítomném, v čase přítomném a v čase souminulém. Do první skupiny se řadí slovesa, jejichž ablautovému vokálu v souminulém čase odpovídá tentýž vokál v přítomném, ale jiný vokál v čase přítomném.

Př.: ei ie (i) ie (i): leihen, lieh, geliehen
e o o : flechten, flocht, geflochten
e a a : stehen, stand, gestanden.

Do druhé skupiny patří ta silná slovesa, jejichž ablautový vokál v přítomném čase se rovná stejnému vokálu v přítomném minulém, souminulý čas má pak vokál jiný.

Př.: a u a : laden, lud, geladen
au ie au : laufen, lief, gelaufen
e a e : sehen, sah, gesehen.

Třetí skupinu pak tvoří slovesa, která se liší svými ablautovými vokály jak v čase přítomném a souminulém, tak i v participiu minulém.

Př.: i a u : binden, band, gebunden
i a o : beginnen, begann, begonnen
i a e : bitten, bat, gebeten.

Je-li toto nové zjednodušené rozdělení silných sloves, jež se jeví rozdělením poněkud formálním, postaveno na správných principech, nedá se říci s určitostí. Podrobným způsobem jsou dále zpracovány kapitoly o používání slovesných časů a konjunktivních vazeb, a to se zřetelem k praktickému používání. Druhá část gramatiky končí pak kapitolou o německém slovosledu a o přízvuku.

Závěrem lze říci, že vydáním této gramatiky se uskutečňuje to, o čem píše úvodník časopisu Neues Deutschland z 21. II. 1953, nadepsaný Wir brauchen eine neue deutsche Grammatik. Úvodník poukazuje na to, že vedle vědecké gramatiky současného jazyka spisovného, jež je v plánu berlínské Akademie věd, vyvstává mnohem naléhavější potřeba vypracovat v co nejkratší době gramatiku, která by nejen milionům Němců, ale i cizincům dala možnost správně ovládati německý jazyk a která by byla přístupna nejširším masám.